

Fjellovens anvendelse i Nordland og Troms – en prinsipiell sak for alle kommuner i Norge.

Beiarn og Bardu kommuner fører for tiden en rettsprosess mot staten og Statskog SF for å få avklart om fjellova kommer til anvendelse på statsallmenninger i Nordland og Troms, slik den gjør i Sør- og Midt-Norge.

Selv om saken springer ut av konkrete forhold i to kommuner i Nord-Norge, har den prinsipiell betydning for alle kommuner i Norge. Saken berører grunnleggende spørsmål om likebehandling mellom landsdeler, kommunenes rolle i forvaltning av naturressurser, og forholdet mellom stat og kommune. Utfallet vil derfor kunne få konsekvenser langt utover de kommunene som formelt er parter i saken.

Bakgrunnen – statlig rettighetsavklaring

Stortinget etablerte tidlig på 1900-tallet særskilte ordninger for å avklare rettighetsforholdene til statens grunn. I Sør- og Midt-Norge ble dette gjort gjennom Høyfjellkommisjonen (1908–1953), med dømmende myndighet og anke direkte til Høyesterett. En sentral forutsetning var at staten skulle dekke partenes kostnader.

For områdene nord for Trøndelag ble Utmarkskommisjonen for Nordland og Troms etablert i 1985, med tilsvarende mandat, dømmende myndighet og ankeadgang til Høyesterett. Også her var det forutsatt at staten skulle dekke kostnadene ved rettighetsavklaringen.

Utmarkskommisjonens avgjørelse i «Beiarn/Skjerstad-saken» ble behandlet av Høyesterett i 1991. Høyesterett slo fast at statens grunn er statsallmenning, og at det eksisterer beiteretter på allmenningsrettslig grunnlag. Dommen har vært oppfattet som en prinsipiell avgjørelse av både partene og domstolene.

Uenighet om fjellovas anvendelse

I ettertid har det oppstått varig uenighet mellom staten og kommunene om hvordan Høyesteretts dom skal forstås, og særlig om fjellova kommer til anvendelse i statsallmenninger i Nordland og Troms. Staten har lagt til grunn at loven ikke gjelder, mens kommunene mener at fjellova må gjelde der statsallmenning og allmenningsrettigheter foreligger.

Ettersom partene ikke har kommet til enighet, tok Beiarn og Bardu kommuner ut stevning mot staten og Statskog SF, med påstand om at fjellova kommer til anvendelse på statsallmenninger i deres kommuner.

Avvisningsspørsmålet – Høyesteretts prinsippavklaring i 2023

Staten og Statskog krevde saken avvist, med henvisning til at påstanden var for generell og kommuner ikke kan saksøke staten som overordnet myndighet.

Avvisningsspørsmålet ble behandlet i alle tre instanser. Høyesterett forkastet statens anke i kjennelse 6. juni 2023 (HR-2023-1044-A) og slo fast – under tvil – at kommunene hadde rettslig interesse i saken. Høyesterett viste blant annet til:

- en langvarig og reell rettslig konflikt,
- manglende avklaring gjennom lovgivning, og
- at kommunene er naturlige representanter for lokalbefolkningen i slike spørsmål.

Denne kjennelsen er i seg selv *en viktig prinsipiell avklaring for hele kommune-Norge*, fordi den tydeliggjør kommunenes adgang til å få prøvd prinsipielle spørsmål overfor staten for domstolene. Høyesterett besluttet samtidig, fordi saken ble ansett som prinsipiell, at hver av partene skulle bære sine egne saksomkostninger. Dette til tross for at kommunene tidligere hadde vunnet med fulle omkostninger i lagmannsretten. Kommunene har dermed allerede hatt betydelige kostnader før realiteten i saken er endelig avgjort.

Den videre saken – realiteten

Saken er nå til behandling med kjernes spørsmålet:

- Gjelder fjellova i statsallmenninger i Nordland og Troms, eller skal landsdelen fortsatt ha et annet rettslig regime enn resten av landet?

Kommunene fikk ikke medhold i tingretten, og dommen er anket i sin helhet til lagmannsretten, særlig når det gjelder lovtolkning og rettsanvendelse. Gitt sakens karakter og betydning, må det forventes at saken – uavhengig av utfall – vil bli endelig avgjort av Høyesterett.

Hvorfor saken angår alle kommuner i Norge

Selv om saken formelt gjelder Beiarn og Bardu, har den prinsipiell betydning for alle kommuner i Norge fordi den berører:

- kommunenes rettsstilling overfor staten,
- prinsippet om likebehandling mellom landsdeler,
- kommunenes rolle i forvaltningen av naturressurser,
- rammevilkår for lokalt selvstyre og lokal verdiskaping.

Høyesteretts kjennelse i 2023 setter en viktig presedens for når og hvordan kommuner kan reise sak mot staten for å få avklart prinsipielle rettsspørsmål. Denne avklaringen gjelder hele kommunesektoren.

Veien videre – behov for nasjonal støtte

Saken har nå pågått i nær fem år og går inn i en ny og avgjørende fase. Den videre behandlingen vil avklare om Nordland og Troms skal likestilles med resten av landet.

I dag går betydelige inntekter – anslagsvis over 100 millioner kroner årlig – direkte fra disse ressursene til statskassen. En anvendelse av fjellova vil bidra til at mer av verdiskapingen blir igjen lokalt, i tråd med grunnleggende prinsipper for lokaldemokrati og bærekraftig ressursforvaltning.

Rettsaken har hittil kostet Beiarn og Bardu kommuner i overkant av 1 million kroner. Vi har mottatt støtte fra blant annet USS, Fjellstyresambandet, Bondelaget og enkelte kommuner. Likevel er den økonomiske belastningen betydelig for små kommuner som står i en sak av nasjonal betydning.

Vi mener derfor dette er et tidspunkt hvor kommunesektoren bør stå samlet. Ved å støtte denne saken bidrar kommunene til å sikre:

- likere rettslige rammevilkår i hele landet,
- styrking av kommunalt selvstyre overfor staten, og
- en prinsipiell avklaring til beste for alle kommuner i Norge.

Anmodning om støtte

På denne bakgrunn ber vi norske kommuner om økonomisk støtte til den videre rettsprosessen. Et bidrag på kr 50 000 vil være et viktig bidrag, men alle bidrag – uavhengig av størrelse – mottas med stor takk.

Støtte kan gis til:

Beiarn kommune

Kontonummer: **4500.55.57015**

Med vennlig hilsen

Ordfører i Beiarn kommune.

André Kristoffersen

Ordfører i Bardu kommune.

Toralf Heimdal